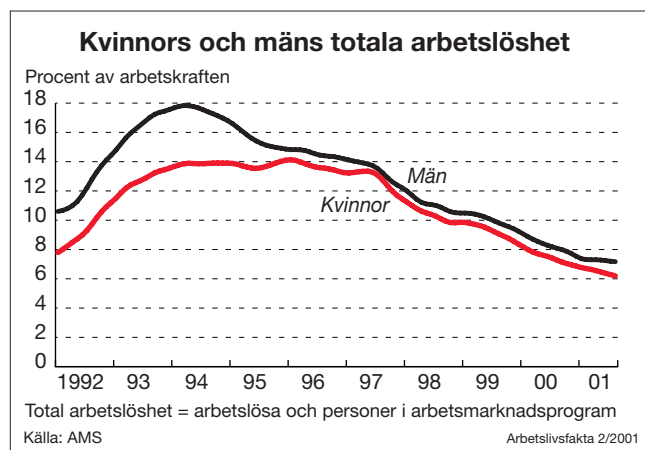

Detta nummer av Arbetstlivsfakta speglar utvecklingen under de senaste åren.

ARBETSMARKNAD OCH KONJUNKTUR

Utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden har varit mycket stark under åren 1998–2000. Sysselsättningen ökade med närmare 240 000 personer och man får gå tillbaka 25 år för att hitta en snabbare ökning än under 1999 och 2000. Arbetslösheten minskade givetvis kraftigt och rekryteringsproblemen av främst högskoleutbildade kom i förgrunden. De långsiktiga utblickarna pekade på flera problem varvid en generell arbetskraftsbrist – till följd av kommande stora pensionsavgångar – och stora regionala skillnader var de främsta. Under hösten 2000 dök dock flera tecken upp som indikerade att konjunkturen nått toppen och att den börjat försvagas. Hittills i år har denna utveckling förstärkts då allt fler mörka moln tornat upp sig vid horisonten.

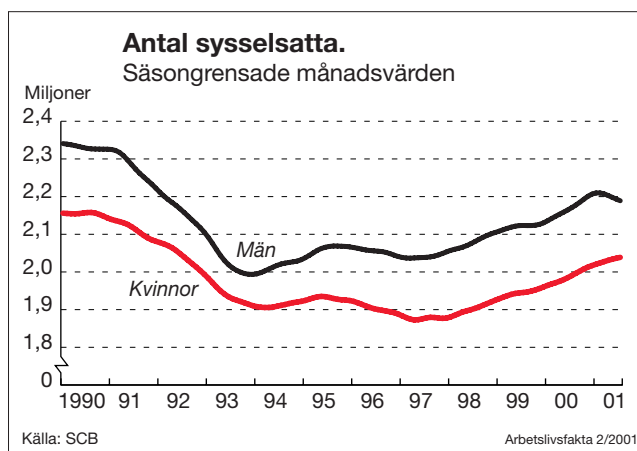

Bakgrunden är att amerikanska företag minskat sina investeringar p.g.a. överkapacitet. Nedgången har blivit både djupare och längre än vad ekonomerna tänkt sig och har dessutom spritt sig till i stort sett samtliga länder. Den svenska exportindustrin har fått ett rejält ordertapp vilket har påverkat nästan hela industrisektorn. Värst har telecomsektorn drabbats, vilket är särskilt olyckligt då näringen har en mycket stor betydelse för tillväxten i landet. Som en följd av detta har också delar av den privata tjänstesektorn känt av en dämpning.

Under våren och sommaren 2001 har arbetsmarknaden visat allt fler tecken på försvagning vilket är en följd av att det dröjer åtminstone något halvår innan en förändring i konjunkturen slår igenom på arbetsmarknaden. In-

- Konjunkturen avmattas
- Arbetslösheten ökar framöver
- Sysselsättningen ökar inte längre
- Färre får socialbidrag
- Sjukskrivningar och arbetsskador ökar

strömningen av lediga arbeten till Arbetsförmedlingen har minskat något. Under perioden januari–augusti varslades sammantaget närmare 40 000 personer om uppsägning, vilket är mer än dubbelt så många jämfört med motsvarande period förra året. Det är framför allt industrin som svarat för ökningen och i synnerhet delar av verkstadsindustrin. Regioner som är starkt beroende av telecomsektorn har drabbats särskilt hårt. Exempel är Örebro, Blekinge och Gotlands län. Även varslen från IT-sektorn har ökat påtagligt. Ännu har inte fler personer blivit arbetslösa p.g.a. av drifts- eller personalneddragningar vilket visar att det finns en ganska stor tidsförskjutning innan varsel verkställs. Det finns också tecken som tyder på man varslar snabbare än tidigare när orderingen viker. Till detta kommer att den starka ökningen av sysselsättningen har upphört under loppet av 2001 samtidigt som minskningen av arbetslösheten avstannat. Det är framför allt sysselsättningen bland män som har försvagats.

I Arbetstlivsfakta redovisas aktuell och samlad information om utvecklingen inom arbetslivet. Ytterligare exemplar och tidigare nummer kan beställas från Publikationsservice, Arbetsmiljöverket, Box 1300, 171 25 Solna, tel 08-730 97 00, fax 08-730 98 17. Arbetstlivsfakta och OH-bilder kan också hämtas från www.av.se och www.rfv.se.

Andra indikationer är att sysselsättningen försvagats för personer under 40 år medan den fortsatt att förstärkas för äldre. Fasta anställningar har ökat något medan tidsbegränsade anställningar minskat. Det senare indikerar färre rekryteringar då merparten av dessa avser tillfälliga anställningar. Det mesta talar nu för att sysselsättningen kommer att utvecklas svagt under det närmaste året och allt talar också för en ökad arbetslöshet.

Industrisysselsättningen minskar – främst till följd av minskade rekryteringar – samtidigt som den tidigare starka tillväxten av arbetstillfällen inom den privata tjänstesektorn har planat ut. Det är främst industrinära tjänstesektorer – bl.a. uppdragsverksamheten – som gått in i en svagare konjunktur. IT-sektorn har drabbats särskilt hårt. Det sammanhänger med en överdimensionering av konsulttjänster mot företag som satsade på internethandeln samt minskade uppdrag från den s.k. gamla ekonomin. Det ska dock framhållas att nedgången inom IT-sektorn bör vara tillfällig men att nuvarande utveckling leder till en förändrad struktur inom IT-sektorn. Kommunernas ekonomi bör komma att bli ganska god under det närmaste året. Det talar för en ökad sysselsättning för många kommunala tjänster och mycket talar för att en stor del av ökningen kommer att ske med hjälp av privat huvudman. Det som håller tillbaka sysselsättningen är en utbredd brist på många kommunala yrken som kräver högskoleutbildning, t.ex. läkare, sjuksköterskor och lärare. Även antalet sysselsatta inom byggnadsverksamheten bör öka trots att investeringarna inom näringslivet dämpas. Det sammanhänger främst med att bostadsproduktionen fortsätter att öka.

Som alltid drabbas personer som är på väg in på arbetsmarknaden värst när efterfrågan på arbetskraft viker. Det gäller i synnerhet ungdomar och invandrare. Även personer som står långt bak i arbetslöshetskön får växande svårigheter. Där finns äldre och personer med en svag utbildningsbakgrund.

Konjunkturdämpningen påminner mycket i styrka om den som inträffade i början på 1980-talet. Det finns dock stora skillnader. Denna gång finns inga inhemska faktorer som påverkar negativt eftersom vi har måttliga löneökningar, låg inflation, flytande kronkurs, fristående Riksbank, relativt goda statsfinanser. Det innebär att hela försvagningen är kopplad till den globala ekonomin och att Sverige står väl rustat för att snabbt haka på en internationell konjunkturuppgång. Trots en avmattning av konjunkturen kommer hushållens reala disponibla inkomster att utvecklas starkt under de kommande åren. Detta beror bl.a. på minskade skatter och talar för en hygglig inhemsk efterfrågan på varor och tjänster.

Kortsiktigt blir med all sannolikhet huvudproblemet på arbetsmarknaden en stigande arbetslöshet. Det finns därmed en ganska stor risk att de långsiktiga problemen

på arbetsmarknaden skjuts åt sidan eller tillfälligt glöms bort. Ett önskvärt scenario vore att se konjunkturdämpningen som ett rådrum för att öka utbildningsinsatserna mot områden där behoven på arbetsmarknaden kommer att vara stora under överskådlig tid. Dessa områden är bl.a. yrken inom vård och omsorg, skola, byggnadsverksamheten och ett batteri yrken inom teknik, IT och naturvetenskap. Det är också väsentligt att öka industriutbildningarna även om antalet sysselsatta minskar långsiktigt. Det sammanhänger med stora pensionsavgångar inom industrin. Nuvarande försvagning på arbetsmarknaden får betraktas som temporär och nästa högkonjunktur kommer med största sannolikhet att innehålla större rekryteringsproblem än den nyss avslutade.

SOCIALBIDRAG

Socialbidragsmottagandet speglar till stor del arbetsmarknaden och därför ökade antalet bidragshushåll under nittiotalet fram till och med 1997. Det har sedan dess minskat och denna minskning fortsätter nu under 2001. Knappt 280 000 hushåll, ungefär sju procent av alla hushåll (18–64 år), erhöll socialbidrag och/eller introduktionsersättning någon gång under 2000. Det var 35 000 (11 %) färre än året innan. Under 2000 var två procent av hushållen nya bidragshushåll. De fick alltså inte något bidrag under 1999. Denna förändring är den minsta sedan 1981. Andelen kvarvarande bidragshushåll, det vill säga hushåll som fått bistånd två år i rad, var fem procent. Denna notering är den lägsta sedan 1993. Under år 2000 betalades i genomsnitt ut 34 200 kronor per hushåll, vilket är en måttlig ökning sedan 1999. Genomsnittstiden under vilken man fick bidrag var 5,8 månader per hushåll, vilket är detsamma som under 1999.

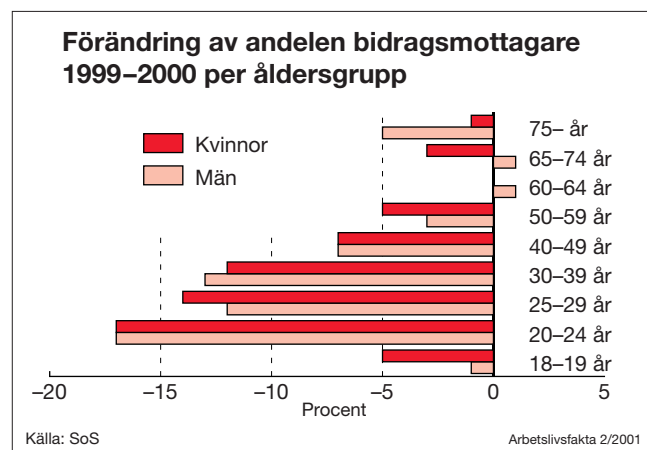
I takt med att arbetslösheten minskar, minskar också dess betydelse för socialbidragsmottagandet. En allt mindre andel av de biståndstagande personerna är arbetslösa utan arbetslöshetsersättning. Mellan 1998 och 2000 minskade andelen från 43 till 35 procent. Med andra ord tar en allt större andel emot bidrag på grund av fattigdom snarare än arbetslöshet.

Ytterligare en viktig faktor för det minskade socialbidragsmottagandet är att flyktinginvandringen minskat och att de flyktingar som kom till Sverige i mitten på nittiotalet nu börjar etablera sig och därmed lättare kan försörja sig själva. Trots det utgör utrikes födda hushåll närmare fyrtio procent av alla bidragshushåll.

Nu när sysselsättningen är hög minskar behovet av socialbidrag i de grupper som tidigare haft tillfälliga behov och kvar blir de som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden och som kanske inte kvalificerat sig för a-kasseersättning.

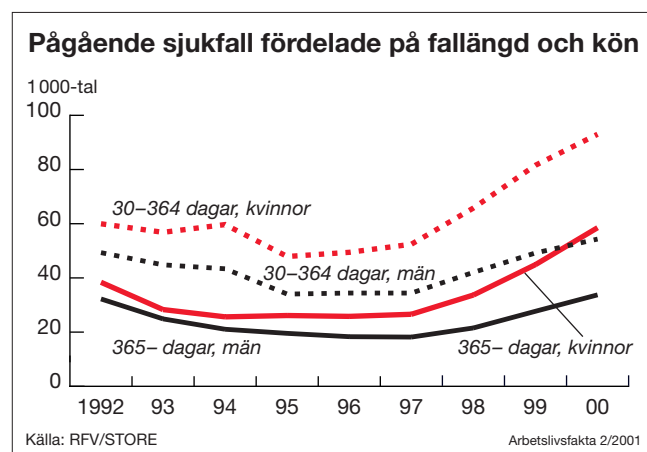
Hushållstyp	Andel av bidrags-hushåll, %	Andel av alla hushåll 18-64 år, %	Förändring 1999-2000, %
Ensamst. kvinnor med barn	17	27	-7
Ensamst. kvinnor utan barn	25	9	-15
Ensamst. män med barn	2	9	-17
Ensamst. män utan barn	37	11	-10
Gifta/sambo med barn	14	4	-14
Gifta/sambo utan barn	6	2	-13
Totalt	100	7	-12

I gruppen Ensamstående kvinnor med barn erhöll 27 procent socialbidrag under 2000 och minskningen mellan 1999 och 2000 uppgick till måttliga sju procent.

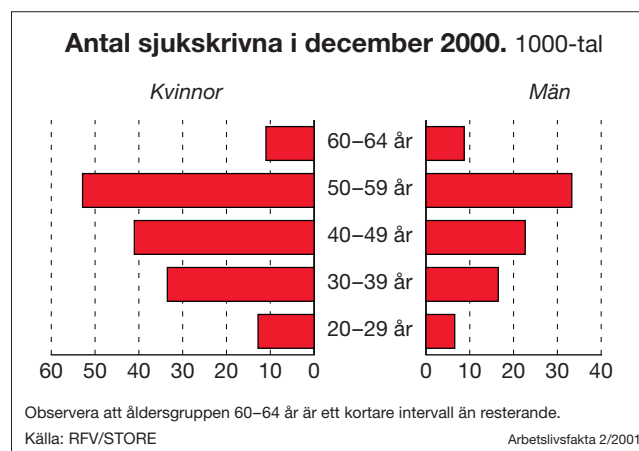
Den totala minskningen av bidragsmottagare (18 år och äldre) var 10 procent före både kvinnor och män. Av vuxna personer som tog emot socialbidrag var närmare 40 procent mellan 20 och 29 år. Det var också i de ålderskategorierna som de största minskningarna kunde skönjas.

SJUKPENNING OCH FÖRTIDSPENSION

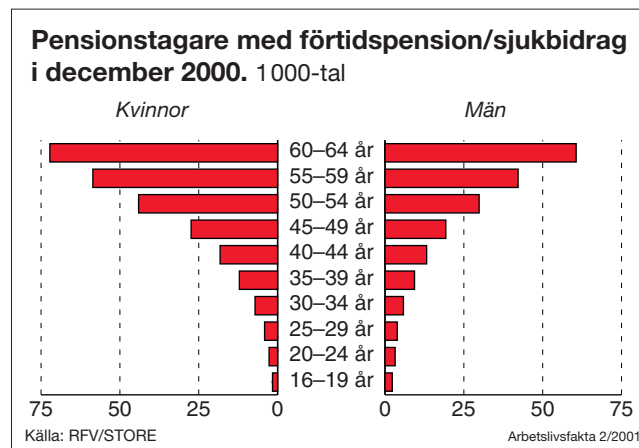

Antalet pågående sjukfall över 30 dagar har ökat sedan 1998 – för kvinnor sedan 1997. Kvinnornas ökningstakt är också högre än männens. Den procentuella andelen av antalet sjukskrivna inom respektive åldersgrupp visar att kvinnorna är i majoritet och har så varit under hela

den undersökta perioden (1992-2000). Denna andel ökar även svagt oavsett åldersgrupp.

Av de sjukskrivna i december 2000 var 36 procent i åldern 50-59 år (kvinnor 35 % och män 38 %). Motsvarande värde för 1992 var 29 procent (kvinnor 28 % och män 30 %).

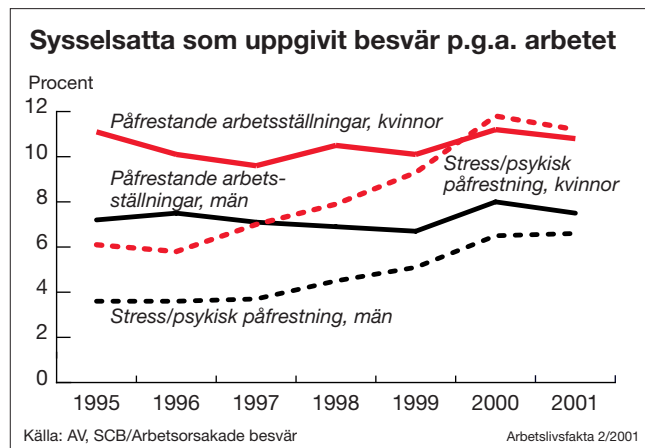

Antalet personer med förtidspension/sjukbidrag i december 2000 var knappt 438 000, vilket är en ökning med 4,3 procent jämfört med 1995. Antalet stiger med ökande ålder. Kvinnorna har dock partiell förtidspension i större omfattning än männen.

ARBETSSKADOR

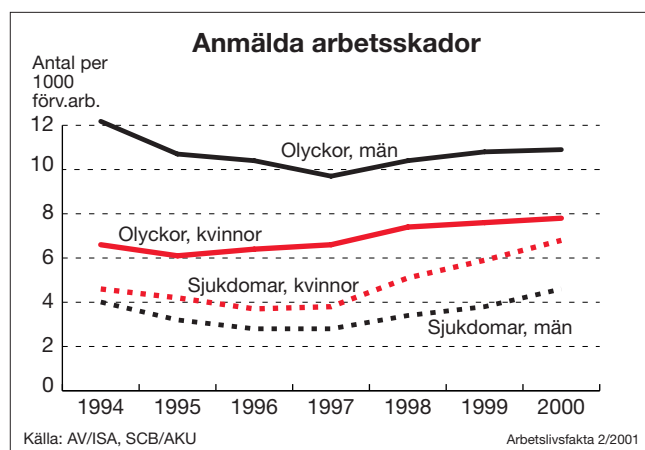
Arbetslivet har de senare åren präglats av att allt fler utsätts för ökande krav samtidigt som de har allt mindre egenkontroll. Ofta är detta också kopplat till bristande stöd från chefer och arbetskamrater. Samtidigt finns traditionella arbetsmiljöproblem som buller och dåliga arbetsställningar kvar. Mätningar av hälsan i arbetslivet görs i urvalsundersökningen Arbetsorsakade besvär. I 2001 års undersökning uppgav en fjärdedel av de förvärvsarbetande att de under de senaste 12 månaderna hade besvär som följt av arbetet. Knappt 10 procent, eller ca 400 000 personer, hade varit sjukskrivna för sina

besvär. Andelen som uppgav besvär utan att ha varit sjukskrivna minskade i den senaste undersökningen efter att ha ökat sedan 1997 medan andelen som varit sjukskrivna har fortsatt att öka.

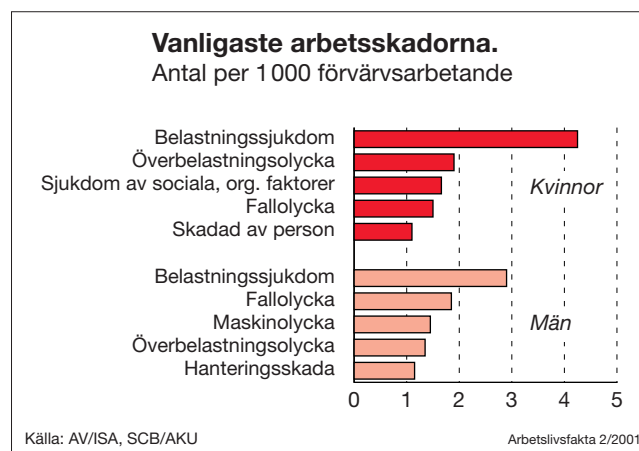
Det vanligaste som uppges som orsak till besvären är påfrestande arbetsställningar eller stress och psykiska påfrestande. Andelen som anger påfrestande arbetsställningar har inte förändrats nämnvärt sedan 1995, utan hela tiden legat på en hög nivå, framför allt för kvinnorna. Andelen som anger stress och psykiska påfrestande har ökat för varje år och är signifikant högre 2001 än 1995, både för män och kvinnor.

Besvären bedömdes oftast inte som arbetsskada av personerna själva och man avstod från att rapportera dem. År 2000 anmäldes ca 110 000 nyinträffade arbetsskador.

Antalet anmälda arbetsolyckor och arbetssjukdomar har ökat de senare åren, väsentligt mer än antalet förvärvsarbetande. Mellan 1997 och 2000 har antalet anmälda fall per 1000 förvärvsarbetande ökat med 14 procent för arbetsolyckorna och 77 procent för arbetssjukdomarna. Kvinnornas ökning var 20 respektive 89 procent och männens 11 respektive 67 procent. Ökningarna fortsätter under 2001. Det är arbetsskador med över en veckas

sjukfrånvaro som ökar, medan arbetsskadorna med kort frånvaro är i stort sett oförändrade.

För kvinnorna svarar de 5 vanligaste skadetyperna för 80 procent av arbetsskadorna. Överlägset vanligast är belastningsskador, både sjukdomar och skador av mer akut karaktär. För männen svarar de 5 vanligaste skadetyperna för 60 procent av arbetsskadorna. Även för dem är belastningsskadorna vanligast.

De skadetyper som ökat de senaste åren är främst belastningssjukdomar och sjukdomar orsakade av sociala och organisatoriska faktorer såsom stressat arbetstempo, hög arbetsbelastning, personalbrist och underbemanning. Sista året är det även en stor ökning för faktorerna otillräckligt stöd, bristfällig arbetsledning och stort ansvar. För kvinnorna har även akuta överbelastningsskador ökat samt skador orsakade av våld och aggressivitet. För männen har maskinolyckor ökat.

För männen återfinns de mest drabbade huvudsakligen inom gruvor och industri, inklusive byggnadsindustri. Utöver dessa grupper anmäls många arbetsskador från brand- och räddningsverksamhet, polisverksamhet samt reningsverk och avfallsanläggningar. Även för kvinnorna återfinns de mest drabbade inom industrin med transportmedelsindustrin i topp. Därutöver är polisverksamhet mycket drabbad av arbetsskador.

ARBETSLIVSFAKTA

Redaktör för detta nummer: Ulf Larsson

För ytterligare information kontakta:

Arbetsmarknadsstyrelsen

Tord Strannefors tel 08-586 060 00

Arbetsmiljöverket

Elisabet Broberg, tel 08-730 90 00

Riksförsäkringsverket

Hillevi Rydh tel 08-786 90 00

Socialstyrelsen

Ulf Larsson tel 08-555 530 00

ISSN-1400-9439